

PRIMUL CONGRES INTERNAȚIONAL AL CIVILIZAȚIEI TRIPOLIENE (KIEV, 7–11 OCTOMBRIE 2004)

DE

DAN MONAH

Ucraina, care a devenit de puțin timp independentă, este în căutarea unei identități naționale. Pentru aceasta sunt puse în mișcare toate mijloacele, inclusiv arheologia preistorică. Din această campanie de promovare nu putea lipsi cultura Tripolie, punct forte al arheologiei ucrainiene. După mai multe colocvii internaționale organizate la Maidaneckoe și Tal'ianki, giganticele stațiuni tripoliene din interfluviul Bug–Nipru, a venit și rândul Kievului să organizeze o manifestare științifică consacrată civilizației Tripolie. Intitulat destul de pompos „Primul Congres Mondial al Civilizației Tripolie”, reuniunea a concentrat un număr de cercetători interesați de strălucita civilizație calcolitică din Ucraina. Congresul a fost organizat și sponsorizat de două mari companii – „Industrial Union of Donbass” și „Petroimpex” – în spatele cărora se află doi miliardari ucrainieni: Serghei Platonov și Serghei Taruta, ambii mari colecționari de artă și antichități.

Cu ocazia congresului a fost organizată, pe baza colecției „Platar” aparținând lui S. M. Platonov și S. O. Taruta, o impresionantă expoziție cu piese Tripolie. Piesele, achiziționate de pe piața neagră de antichități, provin, cu certitudine, din braconaje. Chiar dacă originea acestora este „impură” și sunt lipsite de orice indicație privind locul de descoperire, stratigrafia și contextul arheologic, nu putem să nu remarcăm valoarea artistică deosebită a unor exponate și, uneori, existența unor piese care prezintă un interes științific deosebit. Totuși, arheologul profesionist nu poate să nu fie neplăcut impresionat și să nu fie îngrijorat de amploarea braconajelor din țara vecină și de distrugerile enorme provocate stațiunilor tripoliene. Deosebit de interesante sunt cele nouă machete de sanctuar tripoliene, deși, uneori, restaurarea lor este destul de discutabilă. Ceramica pictată și cele mai multe dintre statuetele antropomorfe și zoomorfe provin din așezări Tripolie C_I și C_{II}/Cucuteni B, perioadă în care cultura Tripolie cunoaște momentul său de înflorire în Ucraina.

Cu ocazia expoziției au fost lansate două reușite cataloage ale colecției „Platar”. Primul – *Platar, Kolekcija predmetiv starovini rodin Platonovikh ta Taryt, Kiiv, 2004, 256 p.* – este în ucrainiană, cu numeroase fotografii color și o ținută grafică bună. Autorii, M. Videiko, V. Koločko, L. Koločko, O. Simonenko, R. Stojanov, M. Levada și E. Arkhipova, prezintă cele peste 400 de piese care sunt și ilustrate, provenind din cultura Tripolie, perioada cimeriană, scitică, sarmată, antichitatea greacă arhaică, clasică și elenism, perioada romană, perioada târzie romană și bizantină, Rusia kieveană și lumea nomazilor din stepe. Al doilea catalog – *Shedevry Platar / Masterpiece of Platar, Kiiv, 2004, 159 p.* – este bilingv, în ucrainiană și engleză, cu o ținută grafică excelentă, dar cu fișe de obiecte mai sumare, însă cu fotografiile mai mari și de mai bună calitate. Volumul este realizat de aceeași autori. La standul de cărți au fost oferite spre vânzare încă alte 15–16 volume, toate în limba ucrainiană, cele mai multe cu o ținută grafică modestă.

Vârful ofertei editoriale l-a constituit *Enĉklopedia Tripil's'koi civilizacii*, Kiiv, 2004, vol. I, 703 p., vol. II, 654 p. Ideea realizării acestei masive enciclopedii, cu un tiraj de 2 500 exemplare, a aparținut miliaradarilor S. M. Platonov și S. O. Taruta, care au finanțat generos editarea. Primul volum, sub redacția M. Iu. Videiko și N. B. Burdo, cuprinde nouă capitole în care sunt sintetizate principalele informații asupra culturii Tripolie. Al doilea volum, sub redacția S. M. Ljaško, N. B. Burdo și M. Iu. Videiko, include câteva sute de voci referitoare la cercetătorii culturii Tripolie, așezări, descoperiri, categorii de obiecte etc. La această enciclopedie au colaborat

mai multe zeci de cercetători din Ucraina, Rusia și Basarabia și o cercetătoare din România (C.-M. Mantu-Lazarovici), care a redactat vocea pentru stațiunea Cucuteni. Ambele volume sunt bogat ilustrate, cea mai mare parte a fotografiilor fiind color. Impresionanta enciclopedie a civilizației Tripolie constituie, fără îndoială, o realizare pentru care colegii din Ucraina și cei care au avut ideea și au susținut-o financiar, cu peste o jumătate de milion de dolari, merită felicitări.

Deși organizatorii au făcut eforturi pentru a atrage cât mai mulți participanți, prezența cercetătorilor din afara Ucrainei și Rusiei a fost modestă. Din Europa occidentală a participat un singur cercetător din Italia, cinci din Polonia, trei din Basarabia, doi din România și unul din Bulgaria. La congres au fost prezentate 40 de comunicări realizate de 50 de cercetători. Lucrările au fost susținute în cadrul a două secțiuni : arheologie și restaurare. Prima secțiune a avut cel mai mare număr de comunicări și a polarizat atenția participanților. Au fost abordate subiecte diferite, de la istoricul cercetării civilizației Tripolie (M. Videiko) până la pintaderele culturii Karanovo VI (Tanya Dzhafezova), trecând prin explorarea magnetometrică a așezărilor tripoliene (V. Dudkin) și cronologia radiocarbon (S. N. Korenevsky). Nu au lipsit nici corelațiile dintre cultura Tripolie și culturile învecinate (Sl. Kadrow, A. Zakoscielna, El. Trela, Sl. Kadrow) și încercările de circumscriere a fenomenului tripolian în eneoliticul din sud-estul Europei (El. Tsvek). Majoritatea comunicărilor au fost susținute în rusă și ucrainiană, foarte puține fiind prezentate în engleză.

Participanții din România au susținut două comunicări. Dr. Romeo Dumitrescu a susținut comunicarea *The Contribution of the «Cucuteni pentru Mileniul III» Foundation to the Research of the Cucuteni Culture* și a prezentat filmul *Adam's Nephews*, un eseu cinematografic despre cultura Cucuteni produs de Studioul Fabafilm, București cu o generoasă sponsorizare din partea Fundației „Cucuteni pentru Mileniul III”. Atât comunicarea cât și filmul au trezit interesul participanților la ședință și chiar a presei. A doua comunicare D. Monah, *Cucuteni Religious Hoards* a suscitată, de asemenea, interesul participanților datorită prezentării tezaurilor religioase „Soborul Zeițelor” de la Poduri și a complexului de statuete de la Isaiia.

Mass-media kieveană a fost prezentă și extrem de activă la manifestare. Bineînțeles, oaspeții din „străinătatea îndepărtată” au fost cei mai solicitați de posturile de radio și televiziune. Dr. Romeo Dumitrescu, președintele Fundației „Cucuteni pentru Mileniul III”, a fost cel mai solicitat oște de către posturile de televiziune și radio. În engleză și franceză, ceea ce le-a creat un oarecare inconfort reporterilor kieveeni, Dr. Dumitrescu a înfățișat un tablou nuanțat al investigațiilor din România și a schițat un posibil proiect de promovare, pe piața internațională, a strălucitelor civilizații calcolitice Cucuteni și Tripolie.

Ucrainenii încearcă să facă un brand turistic din civilizația Tripolie. O agenție de turism oferea deja, în 2004, excursii tematice Tripolie, care includeau și participarea la săpături arheologice, la prețuri destul de pipărate. Asociații și chiar firme comerciale produc replici după piese Tripolie care sunt oferite spre vânzare în muzee, hoteluri și chiar pe internet.

În ultima zi a congresului, împreună cu Dr. Romeo Dumitrescu, am fost invitați la Serghei Platonov, industriaș și important colecționar de antichități. În special, Dr. Dumitrescu a discutat eventualitatea unei colaborări româno-ucrainine de organizarea unor expoziții Cucuteni-Tripolie în țări din vestul Europei, s-a discutat și despre unele colaborări în cercetarea științifică a celor două culturi înrudite. Din păcate, discuțiile nu au mai fost continuate și colaborările proiectate nu au mai avut loc din cauza decesului neașteptat al lui Serghei Platonov.

O zi din programul congresului a fost rezervată pentru vizitarea stațiunii eponime Tripolie. Așezarea pare să fi avut dimensiuni impresionante, fiind acum, însă, acoperită parțial de clădirile localității Tripolie. Un muzeu cu o arhitectură banală, de bloc socialist, expune câteva piese tripoliene și un număr de fotografii care trasează istoricul cercetării stațiunii și al civilizației Tripolie. Un bust al lui V. V. Khvoiko îl omagiază pe descoperitorul stațiunii și al culturii Tripolie. Tot pe post de monumet, în fața muzeului, se afla o enormă replică a unui vas-binoclu, pictat, evident kitsch. În apropierea muzeului, două construcții experimentale, total nereușite, încearcă să sugereze vizitatorilor arhitectura tripoliană. Construcțiile, integral de lemn și cu etaj, nu au nici o legătură cu locuințele tripoliene așa cum le cunoaștem din săpăturile arheologice. Din programul vizitei nu au lipsit discursurile patriotarde și protocroniste. Trebuie, însă, să remarcăm faptul că atât la sărbătorirea centenarului culturii Tripolie, cât și la împlinirea a 150 de ani de la nașterea lui V. V. Khvoiko, autoritățile de la Kiev au sărbătorit evenimentele cu mult fast. Pentru aniversarea nașterii descoperitorului stațiunii Tripolie a fost bătută chiar o monedă jubiliară.

Primul congres consacrat civilizației Tripolie a fost o reușită, deși unele stângăcii, inevitabile oricărui început, au fost evidente. Am înțeles, de la colegii ucrainieni, că se intenționează oraganizarea din patru în patru ani a acestui congres, dorindu-se să i se confere un adevărat statut internațional.

Nu pot încheia aceste rânduri fără câteva notații despre orașul Kiev. Capitala Ucrainei mi s-a părut un oraș destul de frumos și îngrijit, în special partea centrală pe care am frecventat-o. Clădirile vechi și străzile distruse în cel de-al doilea război mondial au fost, în general, reconstruite, respectându-se arhitectura originală, fapt ce conferă orașului un aer onorabil și interesant. Zonele cu arhitectură pre-revoluționară alternează cu arii construite în perioada sovietică cu edificii în stilul, inconfundabil, al neoclasicismului sovietic, imaginea fiind temperată de parcuri și mici oaze de verdeață. Oricum, Kievul mi-a lăsat o impresie de oraș european plin de viață și mai puțin sărac decât mă așteptam. Am fost deosebit de impresionat de muzeul Mihail Bulgakov, găzduit în casa descrisă de scriitor în faimosul său roman *Garda Albă*. Interiorul este reconstituit cu acuratețe, iar calitatea ghidajului a fost excepțională, muzeografa arătând nu numai o profundă cunoaștere a vieții și operei celebrului scriitor, dezvăluindu-se ca o adevărată îndrăgostită de opera sa.

Deși programul nostru a fost extrem de dens, nu puteam să nu vizităm celebra Pecerskaia Lavra, faimoasa mănăstire kieveană. Biserica a fost aruncată în aer, în timpul celui de-al doilea război mondial, crimă care a fost atribuită germanilor. Investigații mai recente, efectuate odată cu reconstruirea bisericii după proclamarea independenței Ucrainei, au relevat faptul, deloc surprinzător, că faimosul monument a fost aruncat în aer de ENKAVD. Mănăstirea, aflată pe malul Niprului, este impresionantă. Cu toate că era o zi obișnuită, mii de pelerini și turiști se înghesuiau să viziteze unul dintre cele mai vestite locașe de cult ortodoxe. Aceeași aglomerație și în faimoasele catacombe care adăpostesc sute de racle.

Exprimăm întreaga noastră recunoștință față de Dr. Romeo Dumitrescu, Președintele Fundației „Cucuteni pentru Mileniul III” care a sponsorizat voiajul nostru la Kiev și a făcut posibilă participarea la interesantul congres consacrat civilizației Tripolie. Datorită curiozității sale vii, a inventivității și mai ales robustului său umor Romeo Dumitrescu este partenerul ideal pentru călătorii în „țări din vecinătatea îndepărtată”. Aceleași sincere mulțumiri le adresăm și organizatorilor congresului care ne-au acordat unele facilități și ne-au primit cu remarcabilă ospitalitate.